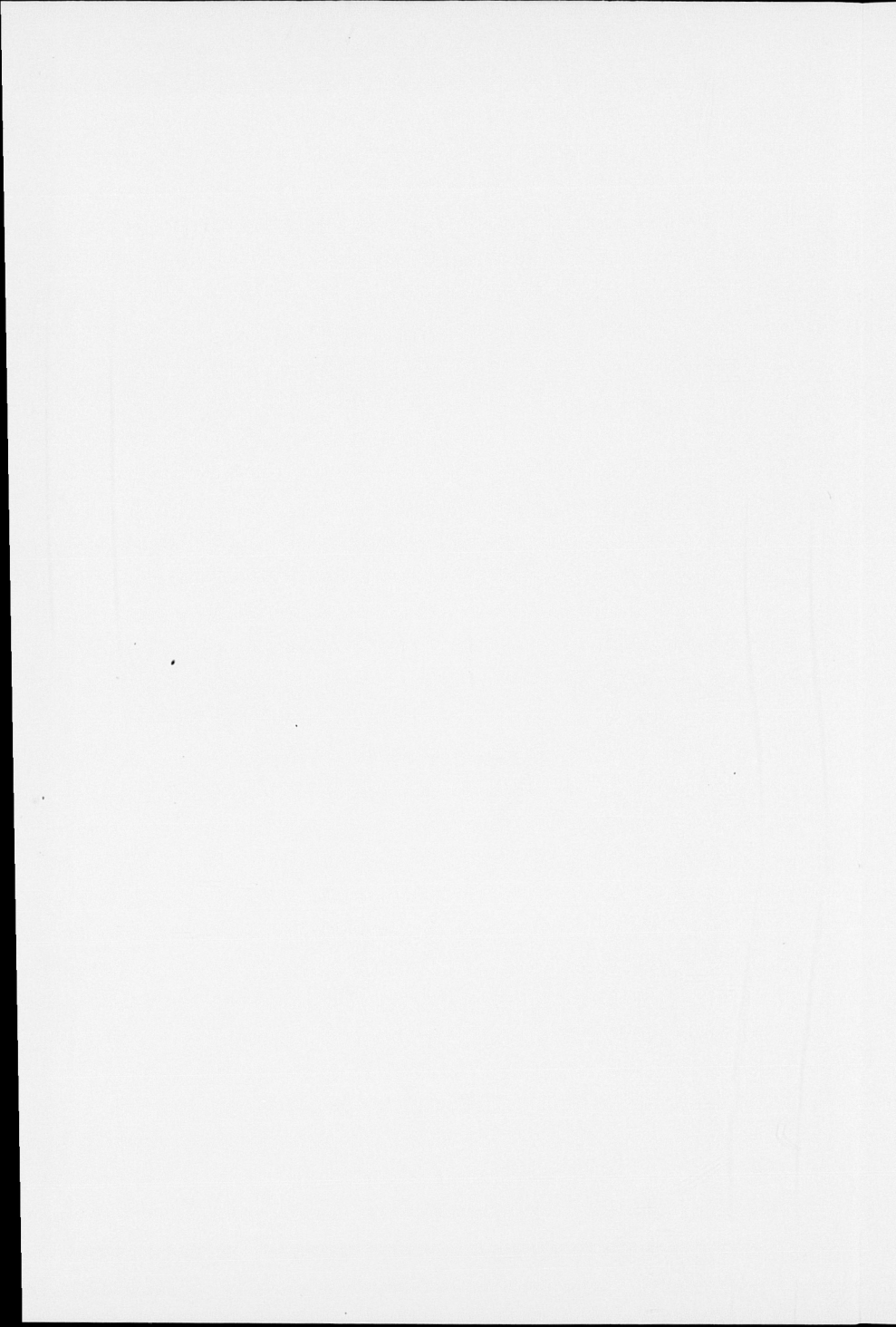

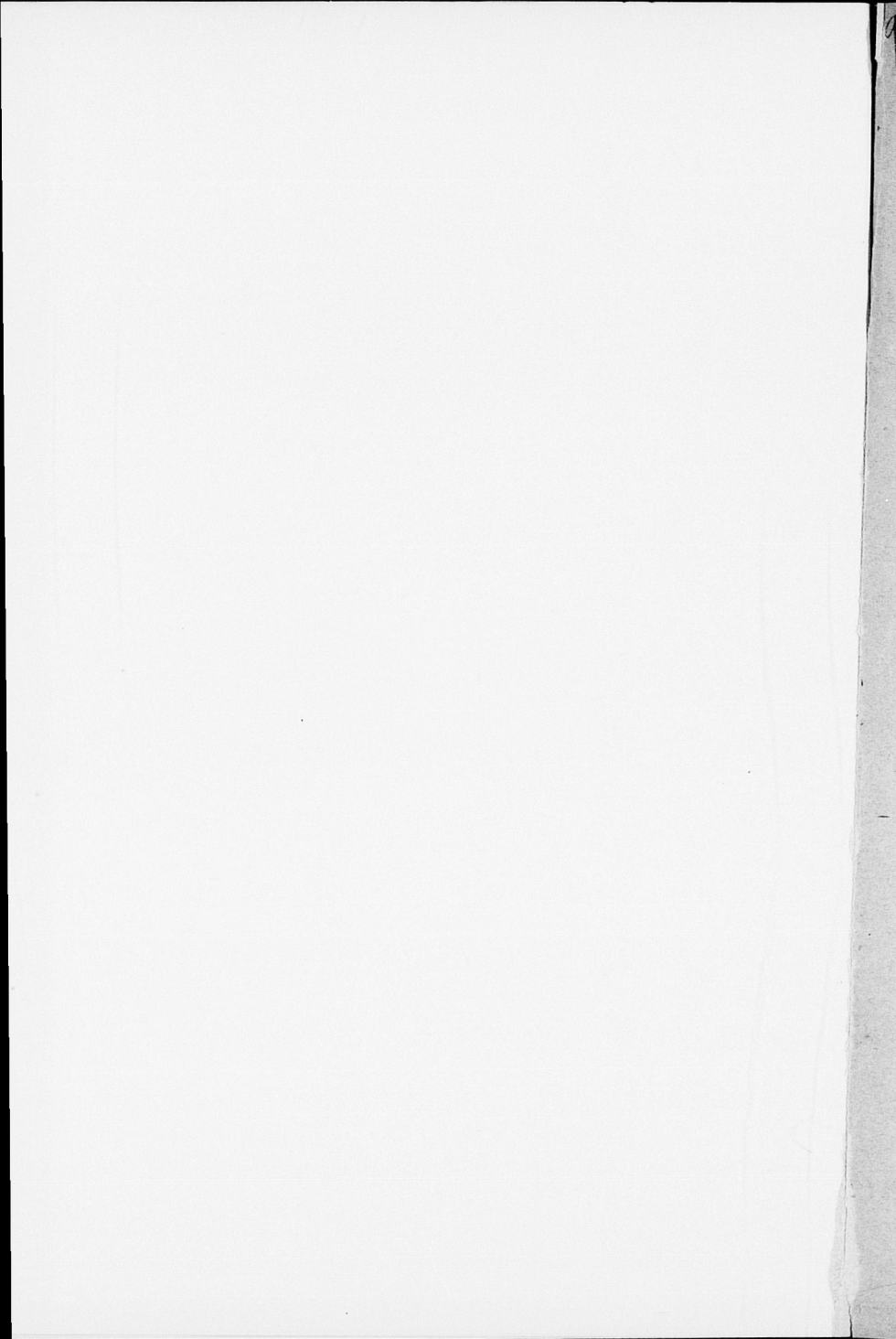
620

F

125

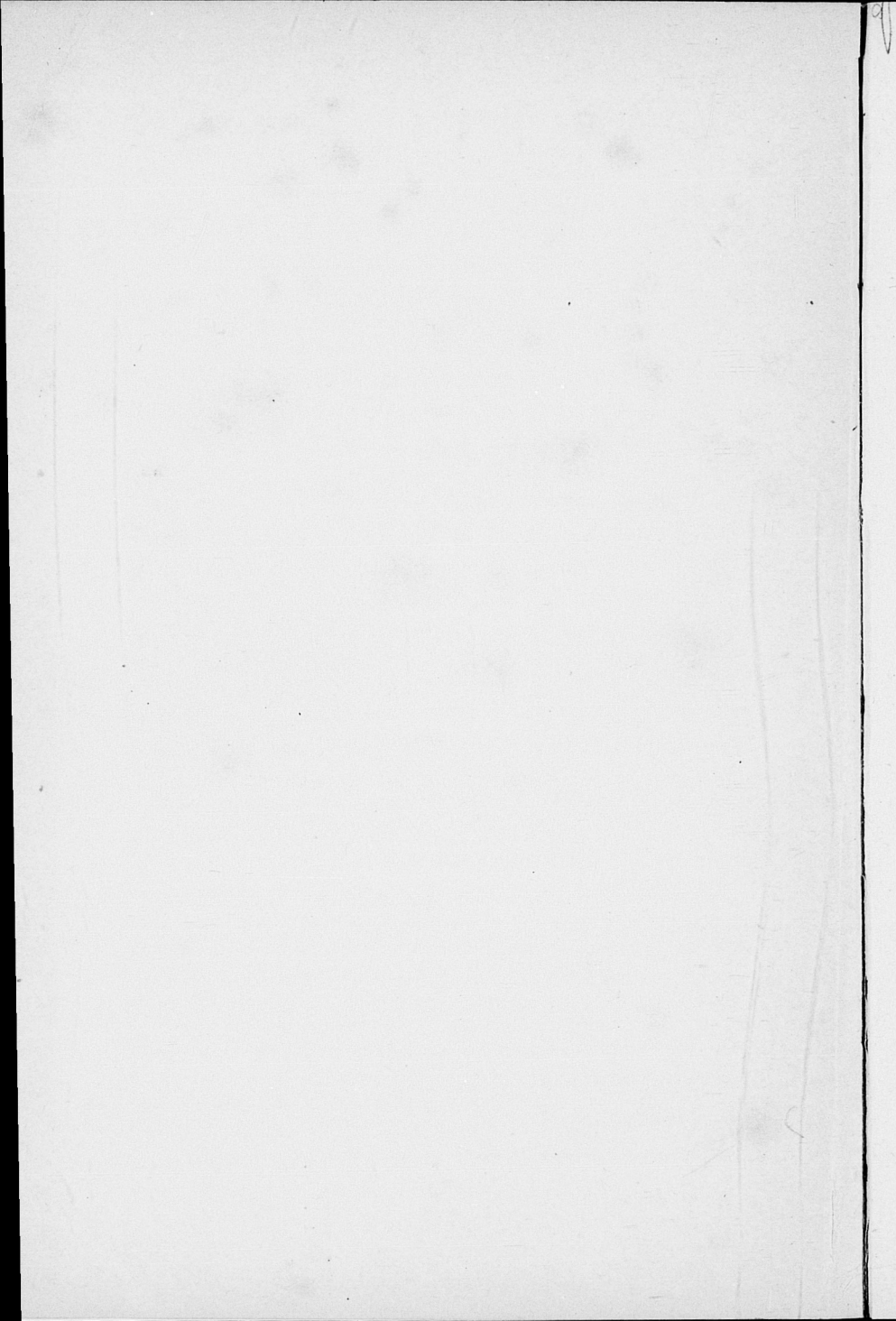
9
Jhr W^z J. A. Lingens
met v. d. J.

v. d. J.
620.F 125

Het ethisch karakter der waarheid. V.

1880

BIBLIOTHEEK DER
RIJKSUNIVERSITEIT
UTRECHT

HET ETHISCH KARAKTER DER WAARHEID.

V.

Ik had gedacht, tegenover Dr. Kuyper de pen te kunnen nederleggen. Maar aan een verzoek, door hem gedaan in »de Heraut» van 23 Mei, waarbij hij mij o. a. twee bepaalde vragen stelt, meen ik te moeten voldoen. Echter vlei ik mij dat de inhoud van het opstel dat nu volgt, het plaatsen van een titel van meer algemeene strekking voldoende zal rechtvaardigen.

In no. 3 en 4 der opstellen onder dezen titel heb ik trachten aan te wijzen, deels dat en waarom ik in onderscheidene punten met Dr. K. verschil, deels dat en hoe ik, hoewel onbetwistbaar met anderen een »ethische»¹⁾

¹⁾ Dat de op sommige personen toegepaste naam »ethische» (afgewisseld met »irenische») taalverwarrend en alleen aan praktische motieven bij den partij-strijd toe te schrijven is, heb ik meermalen, laatstelijk in no. 1 van deze opstellen over »het ethisch karakter der waarheid» uitvoerig toegelicht. Dit mijn betoog is niet wederlegd, zelfs niet besproken. Eenvoudig gaat men met het bezigen van die benamingen voort. Ik kom er dan ook niet verder op terug, maar geef door aanhalingsteekens te kennen dat ik — trouwens niet alleen op dit punt — voor het goedvinden van mijn sterkeren broeder buk.

echter geheel andere meeningen koester dan welke door Dr. K. — eveneens ten onrechte, naar ik acht — aan bedoelde heeren worden toegeschreven. In zijn repliek acht Dr. K. niet noodig op deze punten terug te komen dan voor iets, aanstonds door mij te noemen. Wel vermaant hij mij op nieuw, gelijk vroeger (bladz. 299) tot nederigheid en liefdevolle bescheidenheid in het oordeelen. Hij doet het ditmaal door zichzelf tegen mij over te plaatsen als die (behoudens zonde die hij volgaarne ook bij zichzelf hierin onderstelt) mij in dezen kan noch mag volgen. In de door hem gekozen bewoordingen wordt aangeduid dat bij Dr. K. in tegenstelling met mij, aanwezig is de christelijke bescheidenheid welke het zich niet toebetrouwt, zich over het zedelijk gehalte van de handelingen der tegenstanders een oordeel aan te matigen; want hij zou vreezen, hen niet te verstaan en beseft ten volle, daarvoor de rechte persoon niet te zijn. Beter zou het wezen indien ook ik aldus oordeelde en deed. Dr. K., van zulk oordeelen over den tegenstander afkeerig, vermeldt alleen dat, in 't algemeen, zijn tegenstanders tegen hem »machineeren»; en dat ik, in het bijzonder, tot het allerlaatste verval waar men al zoo toe komt, namelijk het uitstrekken van de hand naar iemands zedelijk karakter. Ware dit laatste nu in de oogen van Dr. K. onzedelijk, dan zou hij, bij zijn afkeer om iemands zedelijk karakter aan te tasten, er mij niet van beschuldigd hebben. Hierin moet ik nadrukkelijk van Dr. K. verschillen. Ik noem dit mij ten laste gelegde wel degelijk onzedelijk. »De handen naar iets uitstrekken» duidt, naar gevestigd taalgebruik, iets *ongeoorloofds* aan, een toeëigenen van 't geen ons niet toekomt. Nu heb ik echter zeer bepaald in bedoelde opstellen verklaard (bladz. 445) het persoonlijk karakter zoo veel mogelijk onbeoordeeld te willen laten. Heb ik met

die verklaring in strijd behandeld? Daarover oordeele het geweten der gemeente in wier midden we thans nog beiden leven; gelijk de historie van later dagen, in welke Dr. K. zijne plaats zal hebben, in dit punt over *hem* oordeele. Doch een enkele opmerking over de vraag in 't algemeen, afgezien van de personen van Dr. K. en van mij, acht ik niet ongepast.

Ik geloof namelijk dat men in een strijd, vooral over kerkelijke en verwante belangen, elkanders zedelijk karakter, zelfs al wil men het niet, wel degelijk eenigszins meê betreft. Juiste beschrijving is, hier vooral, van zelfkritiek. Men kan iemand niet teekenen, of zijn zedelijk karakter valt min of meer in het oog. Ik wees b. v. in no. 3 dezer opstellen, bladz. 286, aan dat de »ethische» of »irenische» zeer bepaald in zijn zedelijk karakter door de »gereformeerde» polemieek wordt aangevallen: dat hij voor het oog van hen die Dr. K. volgen, noodwendig een zedelijk verwerpelijke gestalte heeft. Wat wij echter hierbij hebben in acht te nemen, is het volgende tweeledige, dat in den grond op één en hetzelfde neêrkomt:

1°. Den man — vooral het hoofd — eener partij moet men van zijn *persoon* afscheiden. Partijen zijn op politiek gebied op hare plaats, op kerkelijk gebied om onze zonden onvermijdelijk, doch hoogst gevaarlijk. Zeer licht toch komt men er toe, het woord des Apostels »wie de rechtvaardigheid doet, die is rechtvaardig», om te zetten tot »wie rechtvaardig is, die doet de rechtvaardigheid», m. a. w. niet: »wie goed doet, tot hem voeg ik mij waar hij ook sta», maar: »wie staat waar ik ook sta, die doet goed, wat hij ook als partijgenoot doe.» ¹⁾ Opzettelijke

¹⁾ Vóór eenige maanden schreef een nieuw opgericht anti-revolutionair blad in zijn eerste no.: »wij zijn de partij van den levenden God.» Deze woorden, ongetwijfeld met argeloos-vrome bedoeling ge-

oneerlijkheid behoeft hier niet bij te komen: reeds de liefde, die den Filistijn op Askalons straten geen oorzaak van vreugde wil geven, kan daar onwillekeurig toe brengen. De dagelijksche ervaring leert dat menschen, op zichzelf billijk en rechtvaardig oordeelende, zoodra het belang hunner partij in 't spel is, een andere houding toonen. Een partijman *als zoodanig* heeft de stem zijns gewetens ondergeschikt gesteld aan het belang der partij. Natuurlijk zonder het te weten: want hem dit aan te toonen is, zoo hij God vreest, hetzelfde als hem de partij te doen verlaten. Men scheidt dan zooveel mogelijk den *persoon zelve* van hem af, zonder het oog te sluiten voor het gevaarlijke en droevige der noodzakelijkheid om in één mensch zulk een scheiding aan te nemen. Wat dien persoon zelve betreft:

2°. Men oordeelt vrij, d. i. in liefde (hartstocht en haat toch *binden*) over de *daad*; maar over den persoon zelve, d. i. over de binnenste bedoeling, oordeelt men niet bedachtzaam, liefderijk, zich voor lichtvaardigheid en onbillijkheid wachtende, maar *in het geheel niet* (Matth. 7:1). Wie aan de verkiezing gelooft, weet dat in elk mensch een ontoegankelijk heiligdom is, waar God alleen toegang heeft. Dit voorschrift wordt echter niet opgevolgd, doordat men welmeenend zegt: »ik beoordeel den persoon niet, maar de daad.» Immers ook van de gehoorzaamheid hieraan heeft de allerheiligste, zoolang hij in dit vleesch is, slechts een klein beginsel, zóó nochtans, dat hij met een ernstig voornemen ook naar *dit* gebod begint te leven. Onwillekeurig oordeelen wij over den persoon mede. Vooral

schreven, zijn niettemin op zichzelf godslasterlijk, daar zij God, de absolute waarheid en heiligheid, niet slechts met het geloof der gemeente naar Gods Woord, maar ook met het door feilbare staatkundigen daarop gebouwde, solidair verbinden.

waar het een medereiziger naar Jeruzalem geldt, snelt onze sympathie toe, en vertrouwt op de stem des harten als op een getuigenis des Heiligen Geestes in ons, betuigende: hier heb ik, zoo zeker als ik zelf leef, met een kind Gods te doen!" Ook in het afkeuren, maar bovenal in het goedkeuren, is ons onbeoordeeld laten van den persoon altijd slechts een ideaal, een benaderend pogen, en geen werkelijkheid dan voor zoover ook hierin «wie uit God geboren is, niet zondigt."

Ik meen ten opzichte van Dr. K. aan dezen eisch der scheiding tusschen partijhoofd en persoon voldaan te hebben, en heb op bladz. 449 in mijn 4e opstel aangewezen, op welken grond ik het doe. Heb ik echter, gelijk Dr. K. in zijn bovengemeld woord over het »de hand uitstrekken naar iemands zedelijk karakter" te kennen geeft, zijn persoon beleedigd, zoo wijze hij mij aan wáár ik het deed, en ik zal, zoo ik het toestemmen moet, hem even openlijk om vergeving vragen. Want ik herhaal, wij voldoen allen aan Matth. 7 : 1 slechts in *beginsel*. Maar ik kan stellig zeggen, er mij tot nog toe niet van bewust te zijn.

De tegenstelling, door Dr. K. gemaakt tusschen »zedelijke appreciatie der wederzijdsche verhouding", in welke hij »mij niet volgen kan", en tusschen »een zuiver historische positie" welke hij zichzelf toeschrijft, kan ik dus niet laten gelden. Het »zuiver historische" laat volgens mij het »zedelijke", in genoemde bedoeling, geenszins onaangeroerd, noch bij Dr. K., noch bij mij.

Daar het hier echter meer dan slechts een persoonlijke kwestie tusschen Dr. K. en mij is; daar het hier een algemeen beginsel geldt, zoo wil ik nog eens trachten duidelijk te maken, wáárom ik niet kan toestemmen, meer dan noodzakelijk is het zedelijk karakter van Dr. K. of »de gereformeerden" te hebben aangeraakt. Ik heb in mijn

geschrift »Overlevering en wetenschap" bladz. 167 gezegd : »Aan het gereformeerde volk, welks belijdenis ook wij »heerlijk noemen en van ganscher harte beamen, moet aller- »eerst, vóór men aan optreden en strijden denkt, bekee- »ring gepredikt worden. De bekeering wordt hun, zeer zeker, in algemeene bewoordingen gepredikt, maar niet in »den bepaalden vorm die hier vooral noodig is" enz. Voorts heb ik, in No. 4 dezer opstellen, bladz. 445, waar ik aanduid dat het verschil tusschen Dr. K. en »de gereformeerden" ter eener, en hen die zij »de ethischen" of »de irenischen" noemen ter andere zijde, op *zedelijk* gebied ligt, gezegd dat dit *niet* de persoonlijkheid, of gewone kwestieën van persoonlijke eerlijkheid, enz. bedoelde, maar het hooger zedelijk karakter eener openbare houding, namelijk de vraag: op welke wijze waardig, geëleveerd, dus naar Gods Woord, over de bestaande tegenstellingen geoordeeld zou worden. Gaarne leg ik dit hier nog nader uit. Het bezwaart en smart mij dat gedurig van »gereformeerde" zijde beschouwingen tot »het christenvolk" uitgaan, die bij al het goede dat zij onmiskenbaar hebben en waarvoor ik dankbaar ben, niettemin een verderfelijken invloed oefenen op het geestelijk leven der gemeente, en daarenboven een groot deel van ons volk steeds meer van die gemeente vervreemden. Krachtig en uitnemend worden b. v. allerlei volkszonden en verkeerdheden van het maatschappelijk en kerkelijk leven besproken, in woorden die ik met warme instemming beaam. Maar komt het dan tot beschouwing van de *oorzaken*, dan is de *politieke* zijde daarvan, of de beoordeeling naar den partij-stand, zóó overwegend dat het *schuld bewustzijn der gehele gemeente* daarbij geheel in de schaduw treedt. Die schuld wordt niet ontkend, o neen. In elk dier artikelen is een zeker aantal volzinnen te noemen waarin zij, met dezelfde sterke kleuren waarmee

alles in »Standaard» en »Heraut» enz. getint is, erkend wordt. Maar het geheel, de gezamenlijke strekking dier artikelen en beschouwingen maakt desniettemin den indruk alsof »ons christenvolk» uitsluitend bestaat uit »de gereformeerden», die zelve geloovig, goed, althans voor al het goede ontvankelijk en sympathetisch zijn, terwijl *tegen hen over* staat de liberalistische staatkunde, de verdrukkende maatschappelijke richting, de ongeloovige kerkbesturen en schijnchristenen. Bij »ons christen volk» wordt op deze wijze een hoogmoed gekweekt, wiens vreeselijke gevolgen elk die onder het volk verkeert, dag aan dag zien kan, en die door het invoegen van zeer krachtige en in haar algemeenheid welgemeende betuigingen van eigen schuld en ellende *niet* wordt bestreden maar gevoed, daar men immers er door gesterkt wordt in de gerustheid van ook voor eigen zonde niet blind te zijn. Op deze beschouwing van »ons christen volk» volgt hoe langer hoe meer een onheilspellend zwijgen rondom hen: de maatschappij wordt er aan gewoon, eenvoudig tegen hen op zijn hoede te zijn, als tegen het machtigste wat, naar luid der geschiedenis, te bestrijden kan vallen, namelijk een godsdienstig-staatkundige partij. Men verongelijkt die partij voorzeker, naar mijn overtuiging. Men schat niet hoog genoeg de waarde van een vereeniging van mannen die met vastheid, met onversaagde consequentie, alle hangende kwestieën aanvaatten en op veel een antwoord geven waar van achteren een beginsel, van voren een daad aan vast is. Ik voor mij althans, als ik de antirevolutionaire partij een beroep zie doen op wat ook mij boven alles gaat, Gods heilige eeuwige waarheid, en haar voor het volk, zijn recht, zijn onderwijs, zijn stembevoegdheid, zijn hoogste belangen een hart zie hebben, gevoel mij dikwerf door haar beschaamd. Maar ik geloof tevens dat zij tot dat ongelijk hetwelk

men haar aandoet, zelve aanleiding geeft, door het heilige met het onheilige en wereldsche te mengen — voor welke zonde de wereld een fijn oog, een scherp maar dikwerf niet onrechtvaardig oordeel heeft. Zij staat dáár, wel is waar achtenswaardiger dan de door haar fantasie en praktische behoefte geschapen ¹⁾ ethische of irenische partij, die noch beginsel, noch leider heeft en van welke, daar zij uit de meest verschillende bestanddeelen is samengeperst, ook niemand weet noch weten kan wat zij wil. Maar ieder zal toestemmen, achtenswaardiger te zijn dan de karakterlooze »ethischen» of »irenischen» die men uit de »gereformeerde» polemieken kent, dat beteekent waarlijk nog niet veel! In één woord: de »gereformeerde» antirevolutionaire partij handhaaft eeuwige waarheid, maar doet veel minder die waarheid tot de gewetens spreken dan dat men haar talent en schranderheid, haar moed en werkkraft bewondert, of als tegenstander haar vreest en met haar rekest onder verbitterd (en ook kwaadsprekend) mompelen van de waarheid, door Vinet ²⁾ zoo juist uitgedrukt met de woorden: »niets is er toch gevaarlijker, dan een machtige theoloog!» Bij de onheilen die er uit deze spanning dreigen, ja die reeds veelvuldig voorhanden zijn, verdwijnt in mijn schatting geheel de kwestie »ethisch» of »gereformeerd» en dergelijke in het niet. Eerst de toekomst zal openbaar maken, hoe schrikkelijke verwoesting in de zielen van

¹⁾ Natuurlijk ontken ik niet dat er lieden zijn die het karaktermerk toonen van »ethisch» of irenisch», zoo als die woorden in de hedendaagsche polemieken gelden: ik ontken slechts het bestaan van een ethische of irenische partij, een homogene samenvoeging gelijk zij in »Standaard» en »Heraut» gedurig denkend, overleggend en handelend optreedt, zoo dikwijls er van »de ethischen» of »de irenischen» sprake is.

²⁾ Essai sur la manifestation des convictions religieuses, etc. p. 198.

»gereformeerden” en niet-gereformeerden door dezen toestand is aangebracht. Voorshands reeds is er door en in dien strijd veel misverstand. Niet alleen loopen de »gereformeerden” gevaar te miskennen wat God ook hun die door hen »de ethisten, de irenischen” genoemd worden, in Zijn genade te belijden gaf ¹⁾. Maar vooral ook, zij doen schade aan de zielen der laatstgenoemden door hun de heerlijke waarheidsbestanddeelen, welke de »gereformeerden” belijden, met partijkleur befloersd te doen zien, en zoo de beschaming te verminderen die anders van de veel grootere praktische kracht, den »gereformeerden” eigen, tot de »ethischen” uit kon gaan om heilzame veroortmoediging bij hen te wekken. Ik meen te mogen zeggen, dat het mij in het bezwaar dat ik opper, om het *heil der zielen* te doen is: en dat ik hetzelfde bij de broeders, die mij »ethisch” noemen, onderstel en vertrouw, is de grond mijner vrijmoedigheid om dit te schrijven en mijner hoop van voldoende te hebben aangetoond, dat het hier niet iets bloot persoonlijks maar een gewichtig algemeen belang geldt. En zoo kan ik dan nu, dit daarlatende,

¹⁾ Ik geloof dit in mijn vorige twee opstellen te hebben aangetoond, en zie in het zoo even ontvangen N°. 131 van »De Heraut” daarvan een nieuw bewijs. Dr. Kuyper eindigt daar zijn artikelen over de »particuliere genade”. Ik heb reeds, wat mij betreft, in het 4e dezer opstellen, bladz. 424, aangewezen dat en hoe ik zoowel van »particuliere” als van »algemeene” genade spreken moet, zonder voor deze overtuiging op de instemming der »gereformeerden” aanspraak te maken. Maar wat ik nu in dit opstel van Dr. Kuyper laak, is dit: hij duidt aan dat zij die het anders dan hij gelooven, meenen dat God het bloed Zijns lieven Zoons »op een onzekere kans, misschien om niet,” zou hebben doen vergieten. Deze gedachte aan die anders denkenden dan Dr. K. door hem toegeschreven, noemt Dr. Ch. de la Saussaye (zie Leerredenen I, bladz. 120, over Joh. III, 16) met volle recht *goddeloos*.

komen tot de beide punten over welke Dr. K. mij een antwoord vraagt: de leer omtrent den *Doop*, en omtrent *kerkregeling* en *bedieningen*. Over het eerste punt schrijft hij:

»Dr. G. komt er tot onze verbazing metterdaad voor uit, dat de exhibitieve kracht van den Doop bestaan zou in het scheppen in het kindeke van een *fides seminalis* D. w. z. dat God, bij en onder den Doop, in het hart van den doopeling een werking zou te weeg brengen, die de onmacht van den wil brak en het vermogen om Christus aan te grijpen te voorschijn riep.»

In mijn belang, daar ik op de goede meening van Dr. K. prijs stel, zou ik wenschen dat de »verbazing» van Dr. K. *grooter* geweest ware. Zoo groot namelijk dat hij, bij het ontvangen van dezen indruk, zich afgevraagd had: »maar lees ik wél?» Hij kon dan, mijne woorden herlezende, mij wel is waar toegeschreven hebben een onkalvinistische meening, — want dat kan hij, op alle beaugrijpke kenmerkende punten, althans van een »ethische» niet anders verwachten — maar hij had mij, ook van zijn standpunt uit, niet behoeven toe te schrijven zulk een volslagen onvermogen om Kalvijn te lezen (op wien ik mij beroep), als uit die meening, zoo ik ze koesterde, blijken zou. Ik schreef:

»Met Kalvijn houd ik dat heilig Sakrament niet slechts voor zinnebeeld onzer reiniging, maar voor onderpand der goddelijke genade, teeken der opname in het genadeverbond, bezegeling van het kindchap; en geloof met Kalvijn dat een kind een zaad des geloofs (*fides seminalis*) hebben kan: schoon ik het er voor houd dat hij met zijn dóórtrekken der praedestinatielijnen geen werkelijke opname voor allen (terwijl toch allen gedoopt worden) in den genadestaat kan zien, maar slechts een vocatie die weder krachteloos kan worden. Aan een »inda'en van genade in de ziel»

bij den Doop geloof ik dus alleszins: maar of die genade »apart» is, ligt buiten mijn beoordeeling.»

Ik zeg dus hier dat ik meen in Kalvijn een voorstelling op te merken, die met zijn praedestinatieleer niet geheel in overeenstemming is. Deze praedestinatieleer toch maakt, in haar wettige consequentie opgevat, den Doop in den grond waardeloos, en dat is hij echter bij Kalvijn geenszins. Doch welke waarde heeft de doop dan? Hij is gewis een indalen van genade in de ziel. Natuurlijk van geen zaligmakende genade, want geen sakrament kan zalig maken op zich zelf, als opus operatum, buiten het geloof om. Maar ik bedoel hier opname in het genadeverbond, d. i. werkelijke opname van hen die overigens door hun geboorte reeds tot dat verbond behooren; actueel-making van het burgerschap, in den zin waarin Kalvijn (IV, 15, 1) zegt: »de doop is een teeken van inlijving, waardoor wij in de gemeenschap der Kerk worden opgenomen opdat wij, in Christus ingeplant zijnde, onder de kinderen Gods gerekend mogen worden.» (Baptismus signum est initiationis, quo in ecclesiae cooptamur societatem, ut Christo insiti, inter filios Dei censeamur.)¹⁾ Aan het »scheppen in het kind van een *fides seminalis*, een werking Gods in het hart van den doopeling bij en onder den doop», gelijk Dr. K. mij die verkeerde meening toeschrijft, denk ik in de verste verte niet. Ik beaam slechts voor het kind wat Kalvijn (IV, 16, 20) bedoelt, als hij spreekt van een »gedoopt worden van de kinderkens tot de bekeering en het geloof die zij later hebben zullen, van welke beide gaven het zaad door de verborgen werking

¹⁾ Zie ook Instit. III, 6, 3: »dewijl Christus ons door het bad Zijns bloeds gereinigd, en deze reiniging door den Doop medegedeeld heeft» (nos Chr. sanguinis sui lavacro purificavit, atque hanc purgationem per baptismum communicavit).

van den Geest reeds in hen is, schoon de gaven zelve hare gestalte nog niet hebben" (in futuram poenitentiam et fidem, quae etsi in illis formatae sunt, arcana tamen Spiritus operatione utriusque semen in illis latet) — dus aan iets dat *onafhankelijk van den Doop* door Gods genade in een kind kan zijn. Let wel, ik zeg »kan zijn», niet »is»; gelijk ik ook niet zeg dat die genade »ingestort wordt», maar dat zij (naar de mysterieuze werking Gods, die zich in de eeuwige verkiezing aan ons oog onttrekt) in het kind *is*, door ons moet aangenomen worden. Op de beide vragen welke Dr. K. mij verzoekt rechtstreeks te willen beantwoorden: 1°. heeft de instorting van de fides seminalis volgens uwe voorstelling bij elken doop plaats, of slechts soms? en 2°. wordt deze fides seminalis bij den doop, naar uw denkbeeld, ook wel aan dezulken verleend, die buiten het kindschap Gods sterven? — kan ik dus geen ander antwoord geven dan, op beide: die »instorting» heeft bij geen enkelen doop plaats, want er heeft dan in 't geheel geen »instorting» plaats. ¹⁾ Juist

¹⁾ Dat ik, sprekende van het bedoelde »zaad" (of kiem) des geloofs, zeg: »aan een indalen van genade in de ziel geloof ik *dus* alleszins" wijst aan dat ik wil zeggen: de doop, het teeken en zegel van het (reeds bestaande) toebehooren tot het geradeverbond, *is derhalve* (nl. omdat er ontvankelijkheid in het kind *kan zijn*) *niet* iets uitwendigs, gelijk het water het uitwendig omspoelt, maar iets dat *in* het kind de genade Gods overbrengt, m. a. w. geen opus operatum, geen ziellooze vorm. Ik vereenig mij volkomen met de woorden in ons Doopsformulier dat »de kinderen (der ouders welke dit bekennen) in Christus geheiligd zijn en *daarom* als lidmaten zijner gemeente behooren gedoopt te wezen"; zoodat dit geheiligd-zijn voorafgaat en de doop daarop volgt. Maar *dat* nu de doop werkelijk daarop volgt, acht ik een groote genade Gods, welke inderdaad niet boven het kind zweeft of buiten hem blijft, maar in hem daalt, gelijk de atmosfeer van het ouderlijk huis het kind doordringt en zegent lang

dat een zoo werktuigelijke »instorting» van geestelijke gaven *niet* mogelijk is, juist dat het sakrament *geen* opus operatum kan zijn maar *geloof* eischt, juist dit dringt den voorstander van den kinderdoop, gelijk ik van harte met Kalvijn ben, tot het aannemen van zulk een door God gewerkte ontvankelijkheid in het kind, tot het aannemen dat het woord des gewijden dichters »op U heb ik vertrouwd, zijnde aan mijner moeders borsten» geen ongegründheid, maar heerlijke waarheid is, even als het geniale woord van een anderen dichter, van Bilderdijk, die de dichtkunst roemende, van haar zingt:

»Gij, hangende (terwijl ik hing) aan de borst op moederlijken schoot
»Mij zoeter dan de melk die uit heur aders vlood.»

Nog eene andere vraag stelt Dr. K. mij, op welke ik hem even gaarne antwoord.

Hij merkt op dat ik de sakramenten niet anders dan door geordende dienaars wil bediend zien. Nu vraagt hij mij:

»Keert dan niet met die ordening en die machtsregeling der diensten het gelaakte juridische recht van zelf terug?»

Namelijk Dr. K. meent dat, omdat ik overtuigd ben dat God de belijdenis-kerk afbreekt en de belijdende gemeente op den voorgrond brengt, dus ook die belijdende gemeente mijn ideaal moet zijn. En nu stelt hij mij voor dit dilemma:

»Van tweeën één: of gij houdt de sacramenten bij en laat hun bediening niet dan aan geordende personen toe, maar dan is er ook duurzaam ordening, regeling noodig,

vóór hij er besef van heeft. Wie overigens mijn gevoelen over den doop (dat niets bijzonders heeft en waarover ik hier niet verder uitweiden kan) wil weten, zij verwezen naar mijn boekjen »Lijden en heerlijkheid», 2e druk, het5e hoofdstuk.

en regeling kan noch mag ooit anders dan juridisch zijn, d. w. z. scherp geformuleerd en naar vaste beginselen."

»Of wel ge wilt geen juridische regelingen, maar dan kunt ge ook geen *diensten* in stand houden, moet dus ook uw sacrament prijsgeven, en krijgt dusdoende geen belijgende gemeente, maar wordt Kwaker of Darbist."

»Erkent nu Dr. Gunning niet, dat er metterdaad, hoe men zich ook wende of keere, tusschen de beide termen van dit dilemma met beslistheid moet gekozen worden? en welke keuze doet hij zelf?"

»Mijn antwoord is: ik wensch inderdaad het steeds voortgaand verminderen van juridische regelingen, maar kan desniettemin *toch* diensten in stand houden, en moet dus het sakrament *niet* prijsgeven.

Namelijk ik geloof niet met Dr. K. dat »regeling nooit anders kan noch mag zijn dan juridisch, d. w. z. scherp geformuleerd en naar vaste beginselen."

»Juridisch" is iets *anders* dan »scherp geformuleerd en naar vaste beginselen."

»Naar vaste beginselen" moet *alles* ingericht zijn wat niet karakterloos is. Ook de huisorde en tal van dingen die niet juridisch zijn. Dit kenmerk geldt dus niet ter bepaling van het juridische, want het past ook op zoo veel andere terreinen.

»Scherp geformuleerd" is evenmin het kenmerk van het juridische. Eene verhouding kan juridisch zijn ook al is ze nog niet scherp geformuleerd, b. v. op het terrein van arbeid, handel, kortom overal waar de grens van het huiselijke, patriarchale, overschreden is. Wordt dan die verhouding scherp geformuleerd, des te beter, dat behoort tot het goed-zijn van een juridische verhouding; maar het eigenlijk kenmerk dat die verhouding van elke andere onderscheidt, is toch nog een ander.

Het ligt — ik laat veel wat er óók toe behoort maar voor *ons* hier niet ter zake doet, ter zijde — het kenmerk van het juridische ligt hierin dat de rechtoefenende, de overheid, hoezeer van harte wenschende dat de onderdaan *vrijwillig*, met zedelijke toestemming, gehoorzame, echter ook in het geval van alleen uitwendige gehoorzaamheid tevreden is. Zoo ik niet steel omdat ik God vrees en den naaste lief heb, des te beter. Maar zoo niet, zoo ik alleen uit eigenbelang of vrees eerlijk ben, de overheid vergenoegt zich dan ook met mijn feitelijk eerbiedigen van de wet.

En nu zeg ik: ik wil in de kerk ordening, regeling, o. a. ook tot het bedienen der sakramenten. Maar ik wensch dat die ordening en regeling zooveel mogelijk *niet* juridisch zij.

Wat bedoel ik hiermede?

Niet een terzijde stellen van het recht. Ik heb b. v. in mijn »Woord over onzen kerkelijken toestand» p. 10 onlangs gezegd: »Die rechterlijke macht (om de belijdenis ter uitbanning te doen gelden) ontken ik op zichzelf volstrekt niet. Het juridisch-confessioneel standpunt is m. i. waar, doch alleen wanneer het geheel aan het zedelijk-geestelijk aanwenden van den toetssteen der Schrift ondergeschikt gesteld, en alzoo de idee des rechts verhoogd wordt (Joh. 8 : 2—11).»

Maar bij het bloot-juridische komt het niet aan op de zedelijke bevoegdheid van dengene die het recht handhaaft. Is een rechter zelf een oneerlijk mensch? Het is jammer, het is hoogst wenschelijk dat het anders zij, maar evenwel past hij, die oneerlijke rechter, de wet toe en zijn gewijsde geldt.

Dit nu, dit uitwendig karakter der rechtsspraak is ook in de kerk bij alles wat van uitwendigen en administratieven aard is, op zijn plaats. Ja ook voor de geestelijke

dingen is het wegens onze overblijvende zonde niet te vermijden. Men kan b. v. niet verhinderen dat de diensten worden waargenomen door onbekeerde, ongezelfde personen. Maar wat men niet verhinderen kan, mag men toch nooit *wettigen*. En van dat wettigen loopt men gevaar, natuurlijk zonder het te willen, wanneer men de verhoudingen bloot-juridisch maakt. Namelijk dan moet men de bepaalde belijdenis der kerk als een uitwendig-tritioneel ¹⁾ statuut, een onveranderlijk begrensde inrichting behandelen. Het recht is een uitwendige zaak. Het is wel uit het gemeentelijk leven voortgekomen, maar zondert zich toch daarna van dien samenhang af om een zelfstandige macht. een *vis inertiae* te worden. Het gemeentelijk bewustzijn gaat steeds voort zich te ontwikkelen, maar het recht gaat als het ware bij sprongen vooruit. Het bestaande recht is slechts op het oogenblik dat het vastgesteld wordt, uitdrukking van het leven der gemeenschap, doch daarna staat het strak en uitwendig tegenover dat leven, hetwelk intusschen onophoudelijk is voortgegaan in ontwikkeling. Met deze ontwikkeling moet men rekening houden, anders is de toepassing van het recht in strijd met het algemeen besef. Onder dezen *voortgang* versta ik geenszins alleen *voortgang*. Dat het hedendaagsch levensbesef der gemeente zich veelzins van onze oude heerlijke belijdenis afgekeerd heeft, is in mijn oog teruggang en voortgang beide, in hoogst merkwaaardige samenvoeging. In dien gang der geesten, inzonderheid in de 18e eeuw, door welker geestelijke werkingen wij nog bestuurd worden, is veel afval en zonde. Daarom meen ik in een rede ter gedachtenis van 25jarige evan-

¹⁾ Dat de beteekenis der overlevering zeer groot is, en hoe zij een roodzakeijk bestanddeel van het gemeentelijk leven uitmaakt, heb ik uitvoerig getracht toe te lichten in het geschrift »Overlevering en wetenschap.»

geliebediening ¹⁾ naar waarheid gezegd te hebben: »Ik acht deze onze belijdenis niet zoozeer door de ontwikkeling onzer dagen voorbijgestreefd als wel, wat hare levensbeginselen betreft, hoog staande boven ons tegenwoordig geslacht, dat zeer wel zal doen met zich zooveel mogelijk tot haar, tot haar heiligen ernst, haar gezalfde kracht op te heffen.» Maar evenzeer is er vooruitgang; nieuwe behoeften zijn ontstaan, nieuwe zijden der eeuwige waarheid eischen toelichting. En groot, ontzaglijk groot is ook in dezen de verandwoording van de voorgangers der gemeente. Thans de overgeleverde leer in haar geheel voetstoots te aanvaarden en over te nemen, acht ik voor hen *misdaad*, hoe dikwijls het ook onder ons »getrouwheid» heete.

Wat die voorgangers betreft, juist omdat de ordeningen in de gemeente *niet* in den zin van het gewone aardsche recht juridisch zijn, kan er een dienst, een bediening des Woords en der sakramenten bestaan. De gemeente is een *lichaam*, welks Hoofd de Zoon is; en het algemeen priesterschap der geloovigen, d. i. Jezus' volheid in allen uitgestort, is grondlegend ideaal. Het is het *ideaal*, dus daarom juist verwerpt de gemeente niet de bijzondere bediening. De Zoon geeft in de gemeente de bedieningen, ¹⁾ de Geest de gaven. Dit werk des Zoons is aan historische voorwaarden in de gemeente gebonden, die niet zonder Zijn besturing, hoewel met zonde bevlekt, geworden zijn wat ze zijn (b. v. ten onzent in allerlei verband met vroeger gevestigde toestanden, met den Staat, de akademische wetenschap, enz.) Nu moeten deze bedieningen steeds door den Geest weder gereinigd worden in de personen en den

¹⁾ Een persoonlijk woord bladz. 15.

¹⁾ Dr. K. zegt naar waarheid dat het beter is in de kerk van diensten dan van ampten te spreken.

arbeid harer dragers. Deze, als *dienaren* der kerk en geen stichters van eene nieuwe, zijn *aan hare belijdenis gebonden*. Hierin ligt hun *vrijheid*. Want de gemeenschappelijke belijdenis vormt juist den waarborg tegen tyrannie van den enkele, hij heete leeraar of gemeentelid. Evenwel zijn zij dienaren van Christus in nog hooger zin dan waarin zij dienaren der kerk zijn. Christus, en niet de kerk, is hun Hoofd. Zij hebben dus de roeping om, door gemeenschap met Hem, door den arbeid des Heiligen Geestes in hun hart en verstand de belijdenis der gemeente te ontwikkelen. En eveneens is hun roeping, door in het innigst verband des geloofs en der liefde met het leven der gemeente te staan, er voor te zorgen dat bediening en gave meer en meer samenvallen, die nu nog veelzins naast elkander leven.

Het allereerste vereischte voor den leeraar, voorganger, dienaar is derhalve *persoonlijke bekeering*. Die bekeering zal hem de belijdenis der gemeente doen beamen. Omdat er nog uitwendige, juridische verhoudingen in de gemeente bestaan, is het onvermijdelijk dat er ook personen in de bediening komen, die nog het nieuwe leven niet kennen. Deze zullen de belijdenis der gemeente niet kunnen beamen. De tegenspraak tegen de belijdenis der gemeente moet geweerd, de belijdenis gehandhaafd worden. Waar-door? Door het leven zelf, zich in daad en woord belijdende, en aldus door de getuigenis des Geestes de ketterij, de dwaalleer bestraffende. Dit leven alléén heeft in de gemeente *recht*. Het is alzoo de roeping der gemeente om, in den hoogsten zin, naar en uit het *recht* te handelen. Haar leven zelf moet recht oefenen. D. i. Gods Woord, in haar beleden en gereproduceerd, dat Woord alleen moet heerschen en het doode uitwerpen. Wel verre dus van het recht te willen bannen, het rechterlijke

te willen afkeuren, wil ik het daarentegen met al mijn hart. Maar dan het recht zooals het in de gemeente past, het recht uit het zedelijk-geestelijk leven voortkomende en aldus tot uitdrukking van het leven des Heiligen Geestes in de gemeente verhoogd.

Van de persoonlijke bekeering der voorgangers in de gemeente hangt nagenoeg alles af. Hadden wij in onze gemeenten waarlijk van God geleerde voorgangers, de geheele »kerkelijke kwestie» ware opgelost. Hier toch, en niet in een afgetrokken amptsbevoegdheid of uitwendig bekleeden van de heilige bedieningen, ligt de macht om in naam des Heeren en der Gemeente, in, met en door de prediking des evangelies, de sleutelmacht te oefenen, den christelijken ban (zonder welchen geen gemeente leven kan) op de rechte wijze toe te passen, en het vergeven- of gehouden-zijn van de zonden uit te spreken. Absolutie, de heerlijkste macht die God aan de menschheid, welke zijn beeld draagt — en dus aan de Gemeente, die de ware menschheid vertegenwoordigt — gegeven heeft, absolutie is een der heilige waarheden die in de roomsche kerk, met hare oorbiecht, wel bewaard maar bevrozen en tot onkenbaarheid toe verminkt zijn. Zij is eigenlijk niets anders dan de macht die God aan Zijn kinderen geeft om, geholpen door de gave van de »onderscheiding der geesten», de eeuwige waarheid Gods, in hen levende, als een oordeelende macht te laten gelden tegenover de in beschuldiging en vrijspraak liegende wereld. De macht om door het woord, dat »levend en krachtig en scherpsnijdend» doordringt, de openbare meening te bestrijden, den belijderen moed in te spreken door verzekering, dat God zelf in den hemel waarmaakt wat Zijn dienaren hierbeneden door den Heiligen Geest profeteeren, en de booze geesten uit te werpen met den woorde, en te genezen die onder

allerlei leugenmacht gebonden zijn. Maar zoo eischt dan ook deze sleutelmacht een goddelijke zalving. Zij moet met het *gezag der bediening* worden uitgesproken. Desnoods, ja, als er geen geordend dienaar voorhanden is, door iedereen wien gij wilt, die slechts éénige geestelijke bevoegdheid toont: maar in den geregelden weg door het gezag der bediening. En dit gezag der bediening moet rusten op persoonlijke bekeering; want er mag geen sprake zijn van iets magisch, van een kerkelijke tooverformule, maar enkel van waarachtige geestelijke kracht. O indien de geloovigen die nu sedert zoo vele jaren in trouw getuigenis zich bij onze kerkbesturen over dwaalleer en ergernis beklagd hebben, in plaats van zich steeds te beroepen op het laf en onhoudbaar »handhaven van de leer" in Art. 11 van ons Alg. Reglement, al hun kracht hadden doen uitgaan van den eisch der waarheid, in de heerlijke vragen 81—85 van onzen Catechismus uitgedrukt, ik geloof dat wij verder gekomen zouden zijn. Maar velen vinden die vragen (God betere het!) vervelend en verlegenmakend om er over te prediken, en de gemeente vindt ze droog en komt er niet naar hooren! Eere aan onze »afgescheiden" broeders dat zij, in hoe gebrekkigen vorm dan ook, deze waarheid der sleutelen, der tucht, des bans, weêr hebben tot gelding gebracht. Heeft niet de Heere God hen daarvoor gezegend? ¹⁾

Dit wat wij noemden, persoonlijke bekeering, is de kern der zaak. Maar die bekeering staat in dienst, niet van de kerk, neen van het *Koninkrijk*. De kerk maakt meer en meer plaats voor de belijdende Gemeente, en deze profeteert van het Koninkrijk. De »kerk" is eerst ontstaan door de, aan de oude wereld en ook aan Israel onbe-

¹⁾ Zie ook de schoone opmerkingen over de Sleutelen in de Bijbel-studiën »Uit het Woord" van Dr. Kuiper.

kende, tegenstelling met den Staat. Het woord »kerk'' is een betrekking-woord, aanduidende den toestand der gemeente vóórdát het Koninkrijk openbaar is geworden. Daarom zijn er dan ook in werkelijkheid slechts afzonderlijke kerken. Eén (zichtbare) algemeene Kerk zou een algemeenen Staat onderstellen, zooals het oude romeinsche rijk zich inbeeldde die te zijn, toen het ophield een volk te heeten; of zooals het nieuwe roomsche rijk begeerde die te zijn, toen de germaansche stammen nog niet de mondige natiën van het nieuw Europa waren geworden. Maar ook een zuiver belijdende Gemeente, die niet meer kerk en nog niet Koninkrijk ware, zal er nooit zijn. Zij zou de houding hebben van zekere schim in een geestigen dialoog van Lucianus, welke aan de oevers van den Styx ronddoolde en, daar ze aan Charon geen bepaalden naam en gestalte toonen wilde, ook niet door hem in zijn boot werd opgenomen. Neen, de kerk of liever de kerken zullen er altijd blijven, al zal ook, naar wij hopen en verwachten, haar geestelijke kern, de belijdende Gemeente, meer en meer te voorschijn treden. Heerlijk is de roeping dezer gemeente. Gelijk de mensch God vertegenwoordigt op aarde, zoo vertegenwoordigt de gemeente de menschheid, in haar gereinigd zelfbewustzijn. Maar zij treedt op en moet nog steeds voort blijven optreden, in den vorm der kerk. Deze kerk echter wordt door God in den loop der historie meer en meer afgebroken, zoodat het schijnt dat of een nieuwe, aan de belijdende gemeente meer vrijheid gevende, kerkvorm, of de openbaring des Koninkrijks er op volgen zal. In elk geval is de anarchie b. v. onzer hervormde kerk een bewijs van haar onvermogen om op wettelijke wijze het recht harer belijdenis te handhaven.

De hervorming was een machtige stoot tot deze ontwikkeling. Zij verkondigde de rechtvaardiging uit het

geloof alleen of de eeuwige verkiezing (deze twee gedachten zijn er in den grond ééne); en hieruit volgde, voor 't geen hier in aanmerking komt, tweeërlei hooggewichtig, hoewel ideaal, beginsel: 1°. het algemeen priesterschap der geloovigen, 2°. de scheiding tusschen de geestelijke en de wereldlijke regeering. Dit algemeen priesterschap is de zedelijke verandwoordelijkheid van den individu tegenover God. Is nu de bepaalde kerkelijke bediening met het algemeen priesterschap in tegenspraak? Zoo weinig, dat de christelijke gemeente, uit de toepassing van het algemeen priesterschap bestaande, juist door deze bediening ontstaat en met haar te gronde zou gaan. Wie de boodschap, door de »bediening der verzoening» gebracht, in den geloove aanneemt, die kan dat priesterschap uitoefenen. Want wat den enkele zalig maakt en hem zijn bestemming doet bereiken, dat bevordert het heil des Geheels, gelijk dat Geheel weér op den enkele sterkend en levenbewarend terugwerkt. Derhalve zonder bediening geen gemeente, en dit geldt dus ook voor de Kerk. Zeer populair is het gezegde: geen kerk zonder belijdenis. Wij stemmen er van harte meê in, maar zeggen allereerst: geen gemeente zonder bedieningen en regeling. De regeling brengt de Gemeente tot werkelijkheid, door haar nog noodzaaklijken vorm, de kerk, in stand te houden. De kerk bestaat niet door hare leer, maar door de goddelijke daden van schepping, verlossing en vernieuwing. Deze daden Gods scheppen een leven: en dit leven vormt naar de zijde der zichtbaarheid een regeling, een gemeenschap, en dan vormt zich in die gemeenschap eene leer. Zoo is ook de afgoderij der oude wereld niet uit hare leer voortgekomen, maar uit haar regeling; en deze laatste dááruit, dat het bewustzijn der menschen wereldsch werd en alzoo de menschelijke zelfzucht zich met het overgeleverde tot

een zekere vaste orde vereenigde. Het onderscheid tusschen de oostersche en westersche kerk, ja tusschen katholieken en protestanten, ontstond ter laatster instantie uit het leven zelf, zooals dit door kerkelijke plechtigheden en usantiën een bepaalde plooi behield. De kerkregeling maakt een zeker geloof tot werkelijkheid in het zichtbare leven, gelijk de leer datzelfde doet voor het verstandig nadenken. Aldus is b. v. de ten volle uitgewerkte leer van het Mis-offer historisch slechts het laatste lid eener duizendjarige ontwikkeling, die met het heerschzuchtig (uit daling des levens voortgekomen) stellen van de geestelijken als de Kerk zelve, en van het Avondmaal zonder communie des volks als het offer der Gemeente, begonnen is. De leer wordt ten allen tijde door het leven en zijn inrichting opgeworpen en verbeterd of bedorven, veel meer dan het omgekeerde¹⁾. Men kan de twee groote perioden der kerkgeschiedenis vóór en na de hervorming aldus beschrijven: 1°. het leven werd wereldsch en men regulariseerde dit wereldsch-geworden leven en stelde daarom allengs »gehoorzaamheid aan de Kerk" in de plaats van »geloof"; 2°. men ontdekte dit, en sprong terug met bloedige zelfverwonding door zich los te rukken uit dien samenhang, doch de banier des Geloofs, dus de levensredding, omhoog heffende.

Zoo is dan niet ondanks maar wegens het algemeen priesterschap der geloovigen, bediening en regeling noodzakelijk. Herders (leeraars), regeerders (ouderlingen) en de beiden ter zijde staande bediening der helpers (diakenen)

¹⁾ Ook »de gereformeerden" begrijpen dit zeer goed. Men ziet dagelijks, hoe snel de overtuiging omtrent de waarheid hunner leer zich uitbreidt naarmate de positie des leiders aan oogenschijnlijke vastheid, de regeling op kerkelijk en staatkundig gebied aan precisie wint. Wie hierbij aan bewuste oneerlijkheid, weloverlegd aanbidden van de opgaande zon denkt, kent de menschelijke natuur niet.

zijn alzoo een noodzakelijke instelling en gave des Heeren, *omdat* de Gemeente priesterlijk is en *opdat* zij het worde. En deze instelling zal »juridisch» zijn en blijven, aan allerlei historische, akademische, maatschappelijke en andere uitwendige voorwaarden verbonden, zoolang Geestesgave en bediening elkander nog niet volkomen dekken. Doch meer en meer leidt de ernst der gerichten Gods in onze dagen dáárheen, dat er geen anderen in die bediening mogen komen, dan die waarachtig in hun binnenste bloeden over de zonden der kerk als over hun eigene, en wier prediking dus is een zonden-vergeven en zonden-houden, gelijk hun regeering een tucht in goddelijken ijver om de Gemeente aan Christus als een reine bruid voor te stellen.

Met de hier aangegeven hoofdlijnen achten wij, voor deze onze bespreking, genoeg geteekend te hebben het schoonste wat vóór de openbaring van het Koninkrijk op aarde kan gezien worden, de naar Gods Woord georganiseerde gemeente. We herhalen het, niet deze gemeente, zooals Dr. K. zegt, maar het Koninkrijk is ons ideaal. De gemeente is slechts de voorloopige levensgestalte, de aankondigster van dat Koninkrijk. Maar in deze voorloopigheid heeft niemand haar inrichting naar den eisch van Gods Woord beter dan Kalvijn geteekend. Te vergeefs zoeken we bij hem de humaniteit (misschien is het juist gezegd: het humanisme) van Zwingli, de mildheid van Melanchthon, den vroolijken zin van Luther. Ziet men hem te Genève werkzaam in het bannen van ongeoorloofde maar ook van geoorloofde en natuurlijke levensvreugde, men voelt zich soms geneigd om, in geheel *anderen* zin, het geestig woord van Oecolampadius omtrent zijn vriend Zwingli te herhalen: »ik wil het koninkrijk der hemelen van mijn vriend niet binnentreden, want ik ben bang voor de knods van Herkules.» Elk die op dit gebied geen

vreemdeling is, kent de huiselijke teederheid van Kalvijn, zijn trouw voor vrienden, zijn lijden met leerlingen en bloedgetuigen, zijn hulpvaardigheid voor iedereen. Maar als kerkregeerder staat hij daar met een ijzeren karakter, een gloeienden ijver, een tot het uiterste besloten wil, die de diepe en scherpe gedachten in orde schikt. Zie hoe hij met de kracht van een oud-testamentisch profeet den valschen vrijheidsgeest onder den voet treedt om zijn kerkbouw op te richten. Voor het pium desiderium van Luther, het evangelisch episkopaat, heeft ook hij (men denke slechts aan zijn correspondentie met Polen en Hongarije) veel hart, meer althans dan voor het ideaal van Zwingli, de met de burgerlijke geheel één geworden kerkelijke gemeente. Want het zijne is theokratisch: God, de eeuwige almachtige Opperheer regeert alléén, en Hij heeft twee uitingen Zijner heerschappij, den Staat en de Kerk. In die Kerk staat aan de spits der gemeente, naar het voorbeeld der twaalf apostelen, de raad der ouderlingen. Hier is geen onderscheid van geestelijkheid en leeken als bij de Roomschen, en ook geen »leerstand, weerstand en huisstand" als bij de Lutherschen. In concentrische kringen en geledingen ordent zich de vaste bouw der Kerk. In elke der ordeningen die deze kringen te zamen houden, komen de grondkrachten die dit gemeentelijk leven beheerschen, tot werking. Met diepen blik en praktische schranderheid is het zóó geordend, dat telkens de uitnemendste krachten uit de lagere kringen geroepen worden om de hoogere te schragen, gelijk wederkeerig die hoogere in de schoone concentratie van het geheel, het lager verband omvatten en steunen. Zoo ontstaat een bestuur dat zonder hulp van buiten zichzelf door eigen kracht steunt en overal, onder den vorm van vaste noodzaaklijkheid, inderdaad de *vrijheid* waarborgt: in het huis door het

gezag der orde, in de gemeente door de leidende macht des Heiligen Geestes, op elk gebied door de werking der beproefde en als ervaren gewaarborgde persoonlijkheid. Want hier wordt het geloof van het individu met alle krachten die zich uit het organisch verband der gemeente ontwikkelen, op zijn plaats verbonden, niet in onpraktisch democratisch idealisme als b. v. van een Lambert van Avignon (hoe goed ook bedoeld) maar door een in den edelsten zin aristokratischen geest.

Men kan van Dr. K. niet vergen dat hij bij een opvatting, zóó bepaald tegen de gereformeerde levensuiting gekant als hij zich de mijne denkt, werkelijke liefde voor, en dus waarachtig verstand van deze Kalvijn'sche ordeningen zou onderstellen. Veeleer denkt hij mij zich als verlegen rondziende, als mij »keerende en wendende" om aan de tegenstrijdige conclusiën te ontkomen, ter eener zijde door kerkelijke, ter andere door darbystisch-mystische sympathiën zich mij opdringende. Reeds de verwarde duisterheid mijner gedachten pleit tegen mij. Hij giet dien indruk in den vorm eener beleefde slotvraag: »Slechts verzoeken we Dr. G. vriendelijk om een antwoord dat ons uit de onzekerheid helpt, en ook niet-geestverwanten tot het wezenlijk vatten van zijn ernstige bedoeling in staat stelt." Ik voor mij vrees, aan Dr. K. dit antwoord ook in het bovenstaande niet gegeven te hebben. Persoonlijk voor mij echter is mijn begrip der bedieningen in de gemeente volkomen klaar en gemakkelijk: de gemeente een lichaam dat, als elk lichaam, zijn geledingen en voegselen der toebrengring heeft, oog, hand, voet, enz.; die bedieningen van den Heer gegeven, uit Wien het geheele lichaam zijn wasdom bekomt, tot gemeenschappelijke opbouwning in de liefde — kortom de geheele gestalte der gemeente in hare ordeningen, gelijk zij heiligschoon in den brief aan de Efeziërs vóór ons staan.

Niets is hier juridisch, alles geestelijk. En ook de kerk-geschiedenis, zoo onvolledig ik haar versta, leert mij duidelijk hoe in den loop der eeuwen dit heilig beeld onkenbaar en door de hervorming aanvankelijk hersteld werd; en hoe wij nu in onze toestanden een nasleep van uitwendigheden en ongeestelijkheden dragen, die ongetwijfeld »juridische» verhoudingen noodzakelijk maken welke ik, mits men ze aan den geestelijken levensgrond onderschikke, zeer gaarne erken. Dat de belijdenis de hoogste waarheid is en de waarheid het hoogste recht: dat dus de confessioneele rechtsvordering het hoogste ideaal van een gezuiverden toestand is, erken ik met mijn broederen; handhaving van kerkorde, belijdenis, bedieningen, tucht, het is alles ook mijn ideaal. Neen, andwoorden zij, gij wilt dat alles niet; gij breekt, zooveel in u is, dat alles af. Zeker is mijn weg een andere dan de hunne, en wederkeerig zeggen wij ongetwijfeld menigmaal in stilte, elkander lezende en elkanders arbeid aanschouwende: »gij hebt een anderen geest dan ik.» Doch wat mij onder al dezen strijd gelukkig maakt, is het besef dat ik naast anderen eene waarheid mede verdedigen mag die zeer veel grooter is dan wij, en die, zoo wij haar onvoldoende verdedigen, niet met ons staat of valt, maar van onze arme ondersteuning koninklijk onafhankelijk is. Ja ook de broeders die ons hun tegenstanders achten, moeten, of zij het willen of niet, ook door hun bestrijding van ons op den duur de waarheid welke wij trachten voor te staan, bevorderen. Ik geloof dat wanneer men de vreeselijke crisis waarin onze maatschappij en kerk thans verkeert, aandachtig tot op haar grond tracht na te gaan, men als dien grond vindt het miskennen van den zedelijken aard des geloofs. Met andere woorden, van het *ethisch karakter der waarheid*, hetwelk ik hoop, ook in dit opstel, al is het naar speciale

g35967-V

aanleiding, eenigermate te hebben toegelicht. Maar dit ethisch karakter der waarheid meen ik bevorderd te zien ook door hen die het niet meenen te mogen erkennen, althans niet in den vorm waarin wij het voorstaan. In elk geval acht ik dit dierbaar belang niet geschaad door bestrijding van meeningen, zoo verkeerd als die welke ik mij, gelijk dit en mijn twee vorige opstellen toonen, op theologisch en kerkelijk gebied door Dr. K. zie toegeschreven; en evenmin door het steeds op nieuw doorboren van het wolkenbeeld der »ethische" of »irenische" partij, gelijk ze in de voorstelling der »gereformeerden" bestaat; welke partij ik, zoo ik het verdriet had haar te zien, zou moeten beklagen als reeds in haar naam een doodspellende tegenstrijdigheid met zich voerende. ¹⁾

28 Mei 1880.

J. H. GUNNING JR.

¹⁾ De nadere toelichting, door »de Heraut" gevraagd op het een en ander van mijn »Woord over onzen kerkelijken toestand", gelijk het antwoord aan andere confessioneele en niet-confessioneele beoordeelaars en aan de *Nederlandsche Katholieke Stemmen*, hoop ik in een volgend no. te geven.

klb 9890

